OIKEUSMINISTERIÖ

OM 31/49/2015

Hallitusneuvos Leena Kuusama
Erikoissuunnittelija Tuuli Herlin

Lausunto 12.10.2015

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Asiantuntijakuuleminen 14.10.2015

Yleistä

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa hallituksen esityksestä laiksi Vankiterveydenhuollon yksiköstä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 49/2015 vp). Oikeusministeriö toteaa kunnioittaen lausuntonaan valiokunnalle seuraavaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 2013 pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelman perusteella työryhmän, jonka tehtäväksi se antoi valmistella vankiterveydenhuollon järjestämisen siirron oikeusministeriöltä sosiaali- ja terveysministeriölle. Työryhmässä ja hankkeen valmistelua jatkaneessa ohjausryhmässä on ollut oikeusministeriön edustus. Oikeusministeriö kannattaa ehdotettavaa esitystä ja pitää sitä tärkeänä.

Ehdotettava hallinnonalasiirto toteuttaa hyvin niin kutsuttua normaalisuusperiaatetta, joka on keskeinen lähtökohta vankeinhoidossa. Normaalisuusperiaatteella tarkoitetaan sitä, että vankien olosuhteiden tulisi mahdollisimman pitkälle vastata yhteiskunnassa muuten vallitsevia olosuhteita. Vangeille järjestettävissä palveluissa pyritään nykyistä enemmän tukeutumaan yhteiskunnan normaalipalveluihin hoito- ja toimintojatkumoiden tehostamiseksi.

Myös useissa kansainvälisissä suosituksissa korostetaan vankiterveydenhuollon ja yleisen terveydenhuollon välistä yhteyttä. Tausta-ajatuksena on syrjinnän välttäminen ja vangin oikeus samoihin terveydenhoitopalveluihin muun väestön kanssa.

Vankien terveydenhuolto ei nykyään noudata normaalisuusperiaatetta eikä edellä mainittuja suosituksia, koska se järjestetään muusta julkisesta terveydenhuollosta erillisenä. Vankien ja tutkintavankien terveydenhuollosta vastaa

Käyntiosoite	Postiosoite	Puhelin	Faksi	Sähköpostiosoite
Kasarmikatu 25 HELSINKI	PL 25 00023 VALTIONEUVOSTO	02951 6001	09 1606 7730	oikeusministerio@om.fi

Rikosseuraamuslaitoksen osana toimiva Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikkö.

Vankiterveydenhuollon järjestämisen siirto on myös tuottavuutta parantava hanke, koska sen tavoitteena on vähentää rakenteellisista syistä katkeavia hoitosuhteita.

Vankiterveydenhuollon nykytila

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikköön kuuluu sairaaloita, poliklinikoita ja tarvittaessa muita toimintayksiköitä. Yksikössä on 197 virkaa. Suurimmat ammattiryhmät ovat sairaanhoitajat (126) ja lääkärit (23) virkaa. Henkilöstöstä noin puolet toimii vankiloiden poliklinikoilla.

Hämeenlinnassa toimii Vankisairaala, jossa on 34 potilaspaikkaa. Vankisairaalassa hoidetaan somaattisesti sairaita miesvankeja ja annetaan päihdepsykiatrista hoitoa naisvangeille. Vankisairaalan yhteydessä toimii myös Lääkekeskus, joka toimittaa lääkkeet kaikkiin vankiloihin ja vankiloiden poliklinikoille.

Psykiatrinen vankisairaala on Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikköön kuuluva valtakunnallinen sairaala, joka vastaa vankien akuutista psykiatrisesta sairaanhoidosta. Psykiatrisella vankisairaalalla on yksiköt Turussa ja Vantaalla.

Sairaaloiden ja Lääkekeskuksen lisäksi terveydenhuoltoyksikköön kuuluu hammashuolto ja 25 eri vankiloissa toimivaa poliklinikkaa.

Jos vankia ei voida asianmukaisesti hoitaa Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikössä, hänet siirretään tilapäiseen hoitoon tai tutkimukseen julkisen terveydenhuollon piiriin.

Vankien terveydentila

Vankien terveydentila on muuhun väestöön verrattuna erittäin heikko. Miesvangin elinikä on keskimäärin 47 vuotta. Naisvangeilla on terveydellisiä ongelmia vielä enemmän kuin miehillä.

Vankien terveyttä on viimeksi selvitetty vuonna 2006 tehdyssä laajassa tutkimuksessa (Rikosseuraamuslaitoksen raportti 1/2010). Tutkimuksen mukaan mielenterveyden häiriöt ovat vangeilla erittäin yleisiä: 95 prosentilla vangeista on jossain elämänsä vaiheessa mielenterveyden häiriö. Yleisimpiä diagnooseja ovat erilaiset päihderiippuvuudet ja persoonallisuushäiriöt.

Somaattisista sairauksista maksatulehdukset ovat vangeilla hyvin yleisiä. Myös tapaturmien jälkiseurauksia on monilla; aikaisempia vammoja ja tapaturmia todettiin tutkimuksessa noin 80 prosentilla vangeista. Yli puolella vangeista on jokin somaattinen sairaus. Noin puolet miesvangeista ja noin 80 prosenttia naisvangeista käyttää jotakin lääkärin määräämää lääkettä, yleisimmin mielenterveyden hoitoon.

Hallinnonalasiirron vaikutukset

Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikössä työskentelevät lääkärit ja muut terveydenhuollon ammattihenkilöt ovat nykyään Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehiä. Ehdotettava hallinnonalasiirto merkitsee heidän siirtymistään perustettavan Vankiterveydenhuollon yksikön virkamiehiksi sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Muutos selventäisi Rikosseuraamuslaitoksen henkilökunnan ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden erilaista asemaa suhteessa vankeihin.

Ehdotettava hallinnonalasiirto ei vaikuta vankien eikä tutkintavankien oikeudelliseen asemaan. Vankeuslaki ja muu vankien oikeuksia ja velvollisuuksia koskeva lainsäädäntö koskisi uuden yksikön potilaina olevia vankeja samoin kuin nykyäänkin. Rikosseuraamuslaitos vastaisi potilaina olevien vankien valvonnasta Vankiterveydenhuollon yksikössä. Terveydenhuolto järjestettäisiin edelleen Rikosseuraamuslaitoksen toimitiloissa.

Vankien sosiaali- ja terveydenhuollosta säädetään vankeuslain 10 luvussa. Tutkintavankeja koskeva vastaava lainsäädäntö sisältyy tutkintavankeuslain 6 lukuun. Terveydenhuoltoa koskevat säännökset sijaitsisivat edellä mainituissa laeissa hallinnonalasiirron toteuduttuakin. Esityksessä ehdotetaan vankeuslakiin, tutkintavankeuslakiin ja eräisiin muihin oikeusministeriön hallinnonalan lakeihin luonteeltaan lähinnä teknisiä muutoksia, jotka johtuvat Rikosseuraamuslaitoksen terveydenhuoltoyksikön vaihtumisesta Vankiterveydenhuollon yksiköksi.

Hallinnonalasiirron jälkeen Rikosseuraamuslaitos ei enää vastaisi vankiterveydenhuollon potilasrekisteristä eikä potilastietojen käsittelystä. Ehdotettuun Vankiterveydenhuollon yksikköä koskevaan lakiin sisällytettävät rekistereitä koskevat säännökset vastaisivat käytännössä säännöksiä, jotka ovat 1.11. voimaan tulevassa henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetussa laissa.

Esitettävän lainsäädännön lisäksi on valmisteltava myös Vankiterveydenhuollon yksikköä koskeva valtioneuvoston asetus sekä tehtävä uudistuksen edellyttämät muutokset oikeusministeriön hallinnonalan asetuksiin.

Esitys on valmisteltu hyvässä yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen, Valviran, Rikosseuraamuslaitoksen ja oikeusministeriön välillä. Käytännön kysymysten selvittämiseksi hankkeen ohjausryhmä jatkaa työtään vielä hallinnonalasiirron toteuduttuakin. Vankiterveydenhuollon vakiinnutettua toimintansa Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen alaisuudessa voidaan myös muiden terveydenhuoltoon sidoksissa olevien, toistaiseksi Rikosseuraamuslaitokseen jäävien toimintojen asemaa selvittää. Näihin kuuluvat esimerkiksi vankiloiden päihdekuntoutus ja sosiaalityö.